

MƏKTƏBLƏRDƏ XARİCİ DİL TƏDRİSİ: KOMMUNİKATİV YANAŞMA, MÜƏLLİM PƏŞƏKARLIĞI VƏ RESURSLARIN ROLU

GÜLAY YASINLI

Bakı Mühəndislik Universitetinin ingilis dili müəllimi.

E-mail: guyasinli@beu.edu.az

<https://orcid.org/0009-0006-0633-0600>

Məqaləyə istinad:

Yasinli G. (2026). Məktəblərdə xarici dil tədrisi: kommunikativ yanaşma, müəllim peşəkarlığı və resursların rolu. *Azərbaycan məktəbi*. № 1 (714), səh. 103–110

DOI:

10.30546/32898065.2026.01.1038

Məqalə tarixçəsi

Göndərilib: 27.05.2025

Qəbul edilib: 26.12.2025

ANNOTASIYA

Xarici dilin həm təhsildə, həm də ümumiyyətlə ünsiyyətdəki rolu danılmazdır. İstənilən dildə effektiv ünsiyyət qurmaq üçün öyrənilər şifahi və yazılı anlama, eləcə də ifadə etmə bacarıqlarını inkişaf etdirməlidirlər. Bu baxımdan kommunikativ yanaşma şagirdlərin dili qısa müddətdə mənimsəməsinə və ondan səmərəli istifadə etməsinə imkan yaradır. Tədris prosesi zamanı qeyd olunan bacarıqların integrativ şəkildə və qarşılıqlı əlaqədə inkişaf etdirilməsi məqsədəuyğundur. Məqalədə ümumtəhsil müəssisələrində tədris resurslarının əlçatanlığının təmin edilməsi, innovasiyaların səmərəli tətbiqi və müasir dərs vəsaitlərinin effektiv istifadəsi məsələlərinə toxunulur, kənd və şəhər məktəblərində xarici dil tədrisində qarşıya çıxan problemlərə diqqət yetirilir.

Açar sözlər: Xarici dillərin tədrisi, kommunikativ yanaşma, tədris resursları, müəllim peşəkarlığı, ünsiyyət.

FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN SCHOOLS: COMMUNICATIVE APPROACH, TEACHER PROFESSIONALISM, AND THE ROLE OF RESOURCES

GULAY YASINLI

English Language Teacher, Baku Engineering University.

E-mail: guyasinli@beu.edu.az

<https://orcid.org/0009-0006-0633-0600>

To cite this article:

Yasinli G. (2026). Foreign Language Teaching in Schools: Communicative Approach, Teacher Professionalism, and the Role of Resources. *Azerbaijan Journal of Educational Studies*. Vol. 714, Issue 1, pp. 103–110

DOI:

10.30546/32898065.2026.01.1038

Article history

Received: 27.05.2025

Accepted: 26.12.2025

ABSTRACT

The role of a foreign language in both education and everyday communication is undeniable. To communicate effectively in any language, learners must develop their oral and written comprehension and expression skills. In this regard, the communicative approach enables students not only to learn a language but also to use it functionally and meaningfully within a short period of time. During the teaching process, it is advisable to integrate these skills and develop them in close interdependence. The article addresses issues related to ensuring the accessibility of teaching resources in general education institutions, the successful implementation of pedagogical innovations, and the effective use of modern teaching materials. At the same time, it draws attention to the challenges encountered in foreign language teaching in both rural and urban schools, emphasizing the role of teacher professionalism and institutional support in achieving effective learning outcomes.

Keywords: Foreign language teaching, communicative approach, teaching resources, teacher professionalism, communication.

GİRİŞ

Hazırda dünyada ən çox istifadə olunan xarici dil ingilis dilidir. İngilis dilinin digər dillərlə müqayisədə öyrənməni asanlaşdıran linqvistik xüsusiyyətləri, sosial-ictimai əhəmiyyəti və mədəniyyətlərarası ünsiyyətdə danılmaz rola malik olması getdikcə bu dili öyrənənlərin sayını artırır. Azərbaycan Respublikasının təhsil müəssisələrində tədris olunan xarici dillər arasında da ingilis dili ilk sıradadır. Dövlət Statistika Komitəsinin hesabatından da göründüyü kimi, (1 oktyabr 2023-cü il) ölkəmizdə ingilis dili müəllimlərinin sayının (13676) başqa xarici dilləri tədris edən müəllimlərin (rus dili – 4510, gürcü dili – 31 və digər xarici dil müəllimləri – 847) sayından çox olması bunun sadəcə bir təsadüf yox, zərurət olduğunu diqqətə çatdırır. Qeyd edilən informasiya onu deməyə əsas verir ki, şagird sayına düşən xarici dil müəllimi nisbətinin çoxu məhz ingilis dili müəllimlərinin payına düşür (AR Statistika Komitəsi, 2023).

Bununla belə, müasir dövrdə istər kənd, istərsə də şəhər məktəblərində xarici dil tədrisi məsələlərində bir sıra oxşar və fərqli problemlər meydana çıxır. Bu problemlər silsiləsinə müəllimlərin peşə hazırlığı, şagirdlərin texnoloji vasitələrə əlçatanlığı, dərslik və əlavə materialların mövcudluğu, məktəblərin özünün resurslar baxımından zənginliyi və inkişafyönlü olması kimi məsələlər daxildir. Kənd və şəhər məktəblərində xarici dillərin tədrisində əvvəllər mövcud olan uyğunsuzluq internet və onun sayəsində bir sıra onlayn vasitələrə çıxış hesabına xeyli azalıb. Buna baxmayaraq, xarici dildə ünsiyyətdə axıcılığın təmin edilməsi, şagirdlərin motivasiyalarının artırılması və effektiv tədris mühitinin yaradılması sahəsində həll edilməli olan bir sıra məsələlərə hələ də rast gəlinir.

Ümumtəhsil məktəblərində xarici dilin tədrisinə ciddi yanaşılması mövzusu hər zaman aktuallığını qoruyub saxlayır. Çünki təhsilin növbəti pillələri üçün ali məktəblərə üz tutan tələbələr xarici dil dərslərində ciddi problemlərlə üzləşirlər. Bu, xarici dilləri tədris edən müəllimlərə bir sıra metodiki problemlər törətməklə yanaşı, həm də tələbələrin keyfiyyətli təhsil

almasını ləngidir. Tələbələrin dil səviyyələrinə görə qruplaşdırılması ali məktəblərin ciddi maliyyə resursları sərf etməsi ilə yanaşı, təhsilalan və təhsilverən üçün əlavə çətinliklərə gətirib çıxarır: A1 (CEFR standartları üzrə), yaxud tamamilə başlanğıc səviyyədə olan tələbələrlə B2 səviyyəli (orta) dil göstəricilərinə malik tələbələrin eyni qruplarda xarici dilləri öyrənməsi, ümumiyyətlə, beynəlxalq xarici dil standartları baxımından uyğunsuzluq yaradır. Halbuki məktəb proqramı imkan verir ki, məzun olan şagirdlərin əksəriyyəti müəyyən qədər xarici dil biliyinə və xarici dildə ünsiyyət üçün lazım olan bir sıra bacarıqlara yiyələnsinlər (Avropa Şurası, 2001).

XARİCİ DİL TƏDRİSİNDƏ KOMMUNİKATİV METODUN TƏTBİQİ

Kommunikativ dil tədrisi xarici dildə ünsiyyətin yaradılmasını təmin edən müasir metod kimi bütün dünyada dominant rolunu qoruyub saxlamaqdadır. Kommunikativ dil tədrisi yanaşması öyrənənlərə dərslər zamanı birgə fəaliyyətlər vasitəsilə özlərini və fikirlərini ifadə etməyə imkan verir. Bir çox ölkələrin məktəblərində, universitetlərində, kollec və dil institutlarında dilin tədrisinin kommunikativ metodlarla həyata keçirilməsi öyrənmə mühitini həm interaktiv, həm də orijinal olan yeni fəaliyyət növləri və materiallarla zənginləşdirir. Ənənəvi üsullardan fərqli olaraq məhsuldar ünsiyyəti əsas hesab edən bu yanaşma növü şagirdlərin sinifdənkənar özünü ifadə etməsi və başqalarını da anlaması baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Uzun illər müəllimlər belə hesab edirdi ki, qrammatik biliklərin öyrədilməsi, söz bazasının formalaşdırılması, hər bir bacarığı ayrıca təqdim etmək və inkişaf etdirmək daha asan, əlverişli və düzgündür. Nəticədə, bu yanaşma dilin kommunikativ şəkildə öyrədilməsində bir qədər ləngiməyə gətirib çıxartdı. Texnologiya erası şagirdlərə qrammatika-tərcümə üsulunu geridə qoyaraq dili yeni tərzdə öyrənməyə şərait yaratdı. Oxuma, dinləmə, danışma və yazma strategiyalarının ayrı-ayrılıqda yaxşılaşdırılmasını

nəzərdə tutan tapşırıqlarda isə şagirdlər tapşırığın öhdəsindən bir istiqamətli, qismən fokuslanaraq gəlməyə çalışırdılar (Yasinli, 2024).

Cek Riçards və Ceremi Harmerin fikrincə, şagirdlər qrammatik biliklərdən çox kommunikativ bacarıqları öyrənməlidirlər. “Şagirdlər bir dildə cümlə qurmaq qaydalarına yiyələnirlər və hələ də dildən mənalı ünsiyyət üçün istifadə etməkdə çox da uğurlu ola bilmirlər” (Richard, 2006). Başqa sözlə, pedaqoqlar şagirdlərə mühitə və iştirakçılara uyğun olaraq dildən müxtəlif məqsəd və funksiyalar üçün necə istifadə etməyi, müxtəlif növ mətnlər hazırlamağı və başa düşməyi öyrətməlidir.

Duqlas Brauna görə, kommunikativ yanaşma şagirdlərə əsas ünsiyyət bacarıqlarını öyrədir, beləliklə, müəllimlərin onlara təqdim etdikləri dil məlumatlarının real həyatda, müəyyən kontekstdə və konkret situasiyalarda tətbiqi vacibdir. Dərslərdə ünsiyyət zamanı dildən istifadəyə kömək edəcək simulyasiya və tətbiqi tapşırıqlar yaratmaq zərurəti getdikcə artmaqdadır. Bu üsulla həm yazılı, həm də şifahi formada ünsiyyət qurmaq imkanı yaranır. Yəni sinif müəyyən mənada xarici dildə ünsiyyət üçün kiçik bir model rolunu oynayır.

Kommunikativ yanaşma dörd dil bacarığına – oxuma, yazma, dinləmə, danışma – əsaslanaraq maksimum effektivlik əldə etmək məqsədi güdür. Burada qrammatika və söz bazası yığmaqdan daha çox dil biliklərinin birbaşa ünsiyyət prosesinə daxil edilməsi səmərəli hesab olunur. Qeyd edilən bacarıqların integrasiya olunmuş formada tədris proqramına daxil edilməsi, tədris metodlarının və dərsliklərin dil öyrənmənin ümumi məqsədinə xidmət etməsi kommunikativ yanaşma üçün zəruri tələb hesab edilir.

TƏDQIQAT

Tədqiqatda kəmiyyət və keyfiyyət metodlarından istifadə edilib. Aparılan sorğularda Azərbaycanın əksər bölgələrinin kənd və şəhər məktəblərində xarici dil tədrisi ilə məşğul olan ingilis dili müəllimləri, Culfa rayonunun Əbrəqunus, Kırna, Bənəniyar, Qızılca, Ərəzin, Saltaq, Göydərə, Milax kənd məktəblərinin

şagirdləri, Şahbuz rayonunun Badamlı kənd məktəbi, Bakı şəhərindəki 311 və 18 nömrəli məktəblərinin 11-ci sinif şagirdləri iştirak edib. Keçirilən sorğu nəticəsində müəllimlər və şagirdlər aspektindən kommunikativ metodların tətbiqində çatışmazlıqlar, məktəb resurslarının xarici dil tədrisinə nə dərəcədə töhfə verməsi, innovasiyalardan istifadə kimi məsələlər öz əksini tapıb.

XARİCİ DİL MÜƏLLİMLƏRİNİN PEŞƏKAR HAZIRLIĞI

Xarici dil müəllimlərinin dil biliklərinin onların pedaqoji bacarıqları ilə mütənəsiblik təşkil etməsi və xarici dildə ünsiyyət qura bilən şagird hazırlığı dövrün tələbi sayılır. Bu gün bir çox şagirdlər beynəlxalq olimpiadalarda iştirak edir, yarışlarda aktivlik göstərir və ya xarici universitetlərə təhsil almaq üçün müraciət edirlər. Bu isə həmin şagirdlərin xarici dildə ünsiyyət qurma bacarıqlarının təkmilləşdirilməsi ilə birbaşa əlaqəlidir. Xarici dilin tədrisində zəruri resursların mövcudluğu, sinif mühitində xarici dildə kommunikativ metodların tətbiqi üçün şəraitin yaradılması ilə yanaşı, müəllimlərin özlərinin şəxsi, pedaqoji və peşəkar inkişafı bu problemlərin həllində vacib əhəmiyyət kəsb edən nüanslardan biridir (Yasinli, 2025).

Müəllim peşəsinin keyfiyyətini və nüfuzunu qorumaq, şagird nailiyyətlərini yüksəltmək və müəllimlərin peşəkar davranış və bacarıqlarını standartlaşdırmaq məqsədilə İngiltərədə Təhsil Departamenti tərəfindən 2011-ci ildə “Müəllimlər üçün standartlar” (Teacher’s Standards) sənədi qəbul edilib. 2 hissədən ibarət olan həmin sənəddə müəllimlərin ixtisas biliklərinin, tədris bacarıqlarının və psixoloji biliklərinin onların peşəkarlığı üçün vacib amillərdən olduğu qeyd edilir. Bu standartlara daxildir:

1. Tədris və öyrənmə üzrə standartlar (Standards for Teaching)

- 1.1. Şagirdlərin potensialına inanmaq və onları motivasiya etmək;
- 1.2. Şagirdlərin akademik, sosial və şəxsi inkişafını dəstəkləmək;
- 1.3. Tədris etdiyi fənnə dair geniş ixtisas biliklərinə yiyələnmək;

1.4. Məqsədyönlü, ardıcıl və effektiv dərslər planı təyin etmək;

1.5. Şagirdlərin müxtəlif ehtiyaclarını nəzərə alaraq tədrisi fərdiləşdirmək;

1.6. Qiymətləndirmədən səmərəli istifadə etmək;

1.7. Nizam-intizam və təhlükəsiz öyrənmə mühiti yaradaraq sinfi səmərəli idarə etmək;

1.8. Məktəb-valideyn-müəllim əməkdaşlığı çərçivəsində peşəkar məsuliyyətləri yerinə yetirmək.

2. Şəxsi və peşəkar davranış üzrə standartlar (Personal and Professional Conduct)

Bu bölmə müəllimdən tələb olunan etik və hüquqi davranış normalarını müəyyən edir:

2.1. Şagirdlərin rifahını hər şeydən üstün tutmaq;

2.2. Qanunvericiliyə və məktəb qaydalarına riayət etmək;

2.3. Peşə etikası və dürüstlük;

2.4. Müəllimin nüfuzuna xələl gətirən davranışlardan çəkinmək.

Yuxarıda adı çəkilən mühüm standartlardan biri tədrisi effektiv formada çatdırmaq, dərslər keyfiyyətini artırmaq və tədrisi cəlbədar formada təqdim etməkdir. Bu nümunə nəinki İngiltərə təhsili üçün, digər əksər ölkələrdə də təhsilin düzgün əsaslarda verilməsinə dair müasir yanaşma təqdim edir (Tağıyeva, 2024).

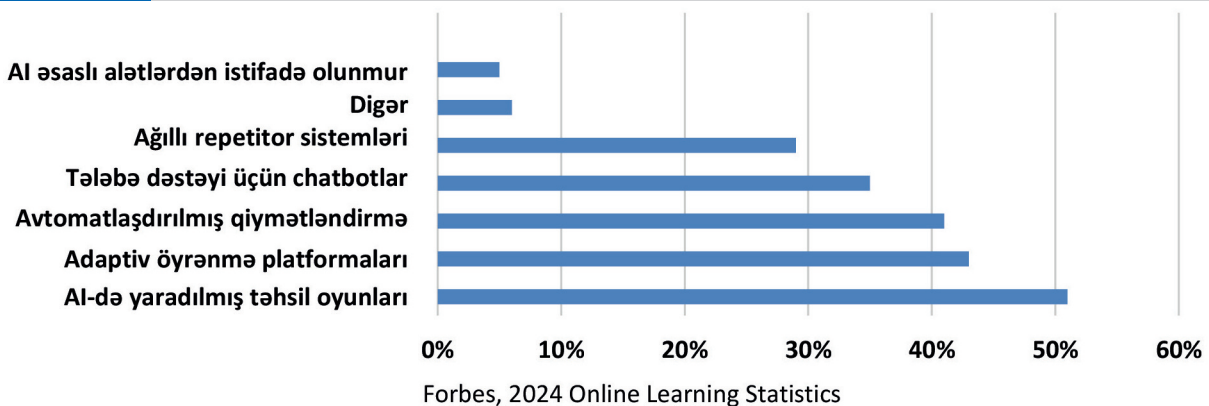
Pedaqoji bacarıqlarla yanaşı, müasir dövrün tələbləri daima dəyişməkdədir. Hazırda geniş kütlələr tərəfindən rəğbət görən süni intellektin (*Artificial Intelligence* – AI) tədris prosesinə

inteqrasiyası təhsilə yeni bir yanaşma gətirib. Bu, müəllimlərdən texnoloji savad tələb edir və müasir müəllimləri də biliklərini davamlı olaraq təkmilləşdirməyə sövq edir. “Forbes” jurnalının 2024-cü ildə 500 amerikalı müəllim arasında apardığı “Onlayn öyrənmə statistikasi” məzmunlu tədqiqatda göstərilir ki, AI texnologiyasından istifadə edən müəllimlərin 50%-dən çoxu dərslərdə süni intellekt vasitəsilə interaktiv oyunlardan istifadə edir (Diaqram 1). Tədqiqatda iştirak edən müəllimlərin yarıya qədəri isə digər adaptiv öyrənmə platformalarından istifadə edir. Həmin müəllimlərin 10%-dən azı süni intellektdən heç istifadə etmir (Forbes, 2024).

Ölkəmizdə təhsildə AI texnologiyalarından istifadənin tədricən və məhdud səviyyədə yayılmasına baxmayaraq bu tendensiya dəyişməkdədir. Müasir təhsilin tələbləri müəllim və şagirdlərdən daha sürətli və praktik öyrənmə tələb etdiyinə görə süni intellekt vasitəsilə öyrənmə və öyrətmə prosesinə qoşulmaq qaçılmazdır. Texnoloji inkişaf ayaqlaşmaq zərurətə çevrilib və yaxın illərdə süni intellektin tədrisə cəlb olunmasının daha geniş vüsət alacağı ehtimal olunur.

Tədqiqatın nəticələrinə əsasən demək olar ki, müasir xarici dil müəllimləri peşəkar inkişaf məsələlərinə məsuliyyətlə yanaşır. Belə ki, tədqiqatda iştirak edən 49 müəllimdən 13-ü ingilis dili ilə bağlı müəllimlik və dil biliklərinə aid beynəlxalq sertifikatlardan – *TESOL*, *CELTA*, *TKT*, *IELTS*, *TOEFL* və ya *Cambridge Language*

Diaqram 1 Müəllimlərin AI texnologiyalarından istifadəsi

Assessment – ən azı birinə sahibdirlər. 42 müəllim isə müntəzəm olaraq xarici dil biliklərini inkişaf etdirir.

XARİCİ DİL TƏDRİSİNDƏ REAL KOMMUNİKASIYA ÜÇÜN BACARIQLAR

Dinləmə bacarığının öyrədilməsi

Dinləmə bacarığının inkişaf etdirilməsi ünsiyyətin baş tutmasında mühüm rol oynayır. H.D.Braunun fikrincə, ünsiyyət 2 mühüm forma üzərində formalaşır: şifahi və yazılı. O hesab edir ki, ünsiyyət zamanı formalaşmış vərdişlərin – danışma, dinləmə, oxuma və yazmanın inteqrasiyası və düzgün seçilmiş tapşırıqlar şagirdlərə böyük motivasiya verir, beləliklə də dil öyrənmədə müvəffəqiyyəti artırır. C.Harmer də bu fikirləri təsdiqləyir: “Əksəriyyətimiz ünsiyyət zamanı insanların nə dediyini dəqiq başa düşmək istəyirik” (Harmer, 2007). Dinləmə fəaliyyətinə aid olan ton, intonasiya, sözlərin tələffüzü şagirdlərin danışq bacarıqlarının təkmilləşdirilməsində əvəzsiz rola malikdir.

Danışq bacarığının öyrədilməsi

H.D.Brauna görə, kommunikativ yanaşmada dinləmə və danışma bir-birinə bağlıdır. Bu iki bacarıq arasındakı qarşılıqlı əlaqə, C.Harmerin fikrincə, sinifdə nitq bacarıqlarının öyrədilməsi sinifdənəkar mühitdə ünsiyyətin saxlanılmasına kömək edən mühüm fürsətdir. Belə ki, sinifdə xarici dildə qurulmuş dialoq, monoloq və bunun kimi tapşırıqlarla şagirdlər dili işlətməyə məcbur olurlar, yəni dil bilikləri lüğət və qrammatika qaydaları kontekstindən çıxaraq praktik, ünsiyyətə yararlı dil elementinə çevrilir. Beləliklə, dil öyrənənlər tədricən sinif xaricində, müəllimin düzəlişləri olmadan da avtonom dil istifadəçisinə çevrilirlər. Əlbəttə, bir sıra psixoloji amillər də danışığın inkişafına təsir edə bilər. Burada şagirdin özünəinamı, cəsarəti və səhv etməkdən qorxmaması da mühüm rol oynayır. C.Harmerə görə, dilin sinif mühitində öyrədilməsi zamanı bir neçə fərqli tipli tapşırıqdan istifadə etmək şagirdlərin marağını cəlb edir, dil öyrənməni darıxdırıcı vəzifə olmaqdan xilas edir və monotonluğun qarşısını alır.

Yazı bacarığının öyrədilməsi

Bir çox şagirdlər ünsiyyət barəsində düşüncədən bəhs edəndə danışqdan ibarət olduğunu fikirləşirlər. Halbuki ünsiyyət həm yazılı, həm şifahi formalarda mövcud ola bilər. Ünsiyyət anlayışının çoxşaxəli, çoxformalı və geniş mənalara ehtiva etməsi hər kəsə məlumdur. Qədim dövrlərdə mağaralarda, qaya təsvirlərində qeyd edilən yazılardan müasir dövrdəki mürəkkəb alqoritmlərə qədər fərqli yazı formaları hər hansı bir düşüncəni çatdırmaq üçün tərtib edilib. Yəni ünsiyyətin yazılı formada tərtibi yazı bacarıqlarının formalaşdırılmasını tələb edir. Buna məktublar, sadə esselər, elmi və ya publisistik məqalələr, hətta kitablar da daxildir. Hər bir yazı formasının, üslubunun da ayrı-ayrılıqda öyrədilmə metodikası, tədris materialları və çoxəsrlik praktikası vardır. Xarici dilin öyrədilməsinin ilkin mərhələsindən başlayaraq durğu işarələri, üslub, orfoqrafik qaydalara əməl etməyin vacibliyi və düzgün cümlə strukturlarının öyrədilməsi yazı vərdişlərinin tədricən inkişaf etdirilməsinə kömək edə bilər.

Oxu bacarığının öyrədilməsi

C.Harmer məqsədyönlü oxu fəaliyyətlərinin şagirdlərin söz ehtiyatına, orfoqrafiyaya dair biliklərinə və yazısına müsbət təsir etdiyini vurğulayır (Harmer, 2007). H.D.Braun oxu qabiliyyətinin həm də yazı, dinləmə və danışma bacarıqlarını inkişaf etdirəcəyini qeyd edib.

Hazırda məktəb dərslərindəki oxu mətnlərinin məzmunu və dil səviyyəsi real həyatda şagirdlərin maraqlarını nəzərə alaraq tərtib edilib. Xarici dildə oxuma bacarığı sadə mətnlərdən başlayaraq, akademik mətnlərə qədər təkmilləşdirilə bilər. Öyrətmə prosesi zamanı şagirdlərin diqqətinə çatdırmaq lazımdır ki, yaxşı oxucu olmaq hər sözü dəqiqliklə başa düşməkdən daha çox, məzmunu anlamağı və məlumatları uzlaşdırmağı tələb edir. Burada müxtəlif üsulların öyrədilməsi (ötəri və təfərrüatlı oxu) məqsədəuyğun hesab edilir. Mətnin ölçüsünün, məzmununun və hansı dil səviyyəsinə uyğun olmasının əhəmiyyəti kifayət qədər böyükdür.

XARİCİ DİLLƏRİN TƏDRİSİNDƏ RESURLARIN ƏHƏMİYYƏTİ

Aparılan tədqiqat nəticəsində belə qənaətə gəlinib ki, bu gün xarici dil tədrisi üçün hazırlanan dərslərlər müasir tələblərə cavab verir. Keyfiyyətli təhsil müəllim-şagird əməkdaşlığından əlavə, dil öyrənmək üçün onlara yaradılmış şəraitlə də birbaşa bağlıdır. Xarici dildə ünsiyyət üçün öyrədilən 4 əsas bacarıq – yazı, oxu, dinləmə və danışmanın inkişafı üçün məktəblərdə bir sıra əlavə resursların mövcudluğu vacib amillərdən hesab olunur. Belə ki, 2024-2025-ci tədris ili üçün Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin hesabatına əsasən bu gün ümumtəhsil müəssisələrində 136 min kompüter var, onlardan 97,4 mini şəhər məktəblərinin, 38,6 mini isə kənd məktəblərinin payına düşür. Orta hesabla şəhər məktəblərində hər 11, kənd məktəblərində isə hər 14 şagirdə, beləliklə, ümumilikdə hər 12 şagirdə 1 kompüter düşür. Bu, xarici dil tədrisində sinifdaxili tapşırıqların işlənilməsində müəyyən məhdudiyyətlər yaradır. Müsbət hal isə ondan ibarətdir ki, əksər kənd və şəhər məktəbləri internet və elektron lövhə ilə təchiz olunub (AR Statistika Komitəsi, 2025).

2025-ci ildə xarici dil tədrisi zamanı müasir texnoloji avadanlıqların istifadəsinə dair 132 şagirdin iştirakı ilə sorğu keçirilib. Bu sorğuda Culfa rayonunun Əbrəqunus, Kırna, Bənəniyar, Qızılca, Ərəzin, Saltaq, Göydərə, Milax kənd məktəblərinin şagirdləri, Şahbuz rayonunun Badamlı kənd məktəbi, Bakı şəhərindəki 311 və 18 nömrəli məktəblərin 11-ci sinif şagirdləri iştirak edib. Sorğuda iştirak edən şagirdlərin 60.9%-i bildirir ki, xarici dil dərslərində lövhələrdən və digər müasir cihazlardan istifadə edirlər.

Kitabxana resurslarından istifadə dil öyrənməkdə əsas istiqamətlərdən biri olsa da, bu vasitələrin mövcudluğu hər zaman şagirdlərin motivasiyası ilə üst-üstə düşməyə bilər. Yəni dil öyrənməyə, yaxud xarici dildə kitab oxumağa həvəssiz olan şagirdlər üçün resursların əhəmiyyəti bir qədər aşağıdır. Belə ki, şagirdlərin 51,4%-i sadəcə universitetə qəbul imtahanı

üçün ingilis dilini öyrəndiyini qeyd edib. Kitabxana resurslarından istifadə ilə bağlı suala cavab verən şagirdlərdən 34,8%-i bildirib ki, onlar məktəbin kitabxanasından xarici dildə kitablar götürüb oxuya bilirlər. 28,7% şagird isə məktəbin kitabxanasında lazımi vəsaitlərin olmamasını bildirir. Burada nisbətən böyük əksəriyyət, yəni şagirdlərin 36,5%-i davamlı olaraq məktəb kitabxanasından xarici dildə materiallar götürdüklerini qeyd ediblər.

Həmçinin onlayn resursların əlçatanlığı və xarici dili öyrənmək üçün ödənişsiz materialların təqdim edilməsi ənənəvi dil öyrənmə üsullarını geridə qoyur. Yəni bir çox şagird üçün internet vasitəsilə xarici dildə mətnləri oxumaq və dinləmə materiallarını əldə etmək daha asan görünür. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin 2023-cü il hesabatında göstərilib ki, ölkə üzrə ümumilikdə 3380 məktəbdə internetə çıxış var, bunun 1185-i şəhər, 2195-i isə kənd məktəblərindədir. Həmin ildə internetdən istifadə edən şagirdlərin məktəblərə görə say nisbəti 57,1% olub (AR Statistika Komitəsi, 2023).

Bundan əlavə, digər bir mühüm aspekt ondan ibarətdir ki, müəllimlər bir çox halda öz resursları hesabına xarici dil tədrisini maksimal effektivliklə tədris etməyə çalışırlar. Buraya xarici dil tədrisi üçün lazım olan vəsaitlərin çap edilməsi və ya surətinin çoxaldılması, müəllimlərin öz vəsaitləri hesabına təmin etdikləri bir sıra avadanlıqlar – səs gücləndiricilər, oyun kartları, noutbuklar, mobil internet, portativ proyektorlar və s. daxildir. Əlbəttə, fədakarlıq, problemləri həlletmə bacarıqları, dərsləraradıcı yanaşma və analitik düşüncə kimi xüsusiyyətlər müəllim şəxsiyyətinin əsas amillərindəndir (Gordon, 2017). Bu kontekstdə dil tədrisi müəllimlərindən keyfiyyətli tədris üçün gözlənilənlər onları daha məsuliyyətli olmağa vadar edir.

Bu gün ümumtəhsil müəssisələrində dünya standartlarına cavab verən xarici dil tədrisi üçün müəllimlərin pedaqoji bacarıqları və ixtisas bilikləri ilə yanaşı, zəruri resursların təmin edilməsi kommunikativ yanaşmanın uğurlu tətbiqi üçün mühüm amillərdir.

NƏTİCƏ

Aparılan sorğular və müşahidələr onu göstərir ki, şagirdlərin əksəriyyəti başqa ölkələrdən olan insanlarla ünsiyyət qurmaq, səyahət etmək və ya gələcəkdə yaxşı iş tapmaq üçün ingilis dilini öyrənməyə maraq göstərirlər. Xarici dili mükəmməl öyrənmək üçün müasir dövr şagirddən oxuyub tərcümə etmək, qrammatika qaydalarını əzbərləmək və sadə yazılar yazmaq yerinə hədəfə yönəlməyi və ünsiyyətə hazır olmağı tələb edir. Bu tələbə uyğun olaraq tətbiq olunan kommunikativ dil tədrisi yanaşması dilin öyrədilməsi və öyrənilməsi yollarında böyük dəyişikliklərə səbəb olub. Kommunikativ dil tədrisi "kommunikativ bacarığı" dil tədrisinin məqsədinə çevirməyi və dinləmə, danışmaq, oxu və yazı da daxil olmaqla dörd dil bacarığının öyrədilməsini və praktikliyini önə sürür. Təbii ki, şagirdlərin şifahi anlaması və ünsiyyəti onun yazılı ünsiyyətindən daha zəif və ya daha güclü ola bilər, lakin burada əsas məqam hər bir bacarığın eyni dərəcədə əhəmiyyətli olduğunu qabartmaqdır.

Kommunikativ üsullarla dil tədrisi hazırda bütün dünyada istifadə olunur və xarici dilin indiyə qədərki tədrisi metodikası və metodologiyası arasında ən uğurlu olanlardan sayılır. Kommunikativ dil tədrisinin əsas məqsədi fərdləri ünsiyyətdə bacarıqlı və anlaşılan olmağa təşviq etməkdir. Dil tədrisində kommunikativ yanaşma şəxslərin sadəcə passiv dinləyiciliyini və ya sadəcə yazı ilə məşğul olmasını yox, fikirlərini şifahi ifadə edə bilən, oxuduğu mətnləri anlayan və yazılı müraciət edə bilən şəxslərə çevrilməsini vacib hesab edir. Kommunikativ metodların müasirliyi ilə yanaşı müəllimlərin özlərinin bu metodu uğurlu tətbiq etməsi, şagirdlərin öyrənməyə həvəsi və onlara yaradılan şərait xarici dilin öyrənilməsi üçün vacib faktorlardandır.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

- ¹ Azərbaycan Respublikası Statistika Komitəsi. (2023). *İnternetdən istifadə edən şagirdlərin sayı/İnternetə çıxışı olan məktəblərin sayı: Hesabat 2023*.
- ² Azərbaycan Respublikası Statistika Komitəsi. (2023). *Ümumtəhsil dövlət və qeyri-dövlət müəssisələrində təhsil alan və bitirən şagirdlərin sayı /Müəllimlərin əsas ixtisas və təhsil səviyyəsinə görə bölgüsü: Hesabat 2023*.
- ³ Azərbaycan Respublikası Statistika Komitəsi. (2025, Aprel 30). *Sorğu* No: 3-34/2-246/02-2/2025.
- ⁴ Avropa Şurası. (2001). *Dillərin öyrənilməsi, tədrisi və qiymətləndirilməsi üzrə Ümum-Avropa Tövsiyə Çərçivə Sənədi*. Cambridge University Press.
- ⁵ Brown, H.D. (2000). *Teaching by principles: An interactive approach to language pedagogy* (2nd ed.). Longman.
- ⁶ Forbes. *Online learning statistics*. Forbes Advisor. <https://www.forbes.com/advisor/education/it-and-tech/artificial-intelligence-in-school/>
- ⁷ Gordon, T. (2017). *Etkili öğretmenlik eğitimi*. Profil Kitap.
- ⁸ Harmer, J. (2015). *The practice of English language teaching* (5th ed.). Pearson Education ESL.
- ⁹ Richards, J. C. (2006). *Communicative language teaching today*. Cambridge University Press.
- ¹⁰ Scrivener, J. (2005). *Learning teaching* (2nd ed.). Macmillan.
- ¹¹ Tağıyeva, İ. (2024). Müəllim peşə standartlarında peşə bilikləri istiqaməti: əhəmiyyəti və tətbiqi. *Azərbaycan Məktəbi*, (4), 29–37.
- ¹² Yasinli, G. (2024). The importance of using authentic materials in second language teaching process. *Slovak International Scientific Journal*, (81). DOI: 10.5281/zenodo.10810658
- ¹³ Yasinli, G. (2025). Professionalism and educational ethics of university teaching staff. *Acta Globalis Humanitatis et Linguarum*, 2 (3). *Lithuania*. DOI: <https://doi.org/10.69760/aghel.0250020021>